

МАТЕРІАЛИ ДО ОРНІТОФАУНИ ДОЛИНИ р. ВЕЛИКА ВИСЬ (КІРОВОГРАДСЬКА ОБЛАСТЬ)

А.О. Шевцов^{1,2}, Л.Ю. Балацький^{1,2}, В.В. Дубовий²

¹ Кіровоградське відділення Українського товариства охорони птахів;
вул. Героїв Сталінграду, 19, кв. 26, м. Олександрія, Кіровоградська обл., 28008, Україна
Kirovograd branch of the Ukrainian Society for the Protection of Birds;
Heroyiv Stalingradu str. 19/26, Olexandriya, Kirovograd region, 28008, Ukraine

² Олександрійське відділення Українського географічного товариства; вул. Миру, 28а,
с. Велика Северинка, Кіровоградський р-н, Кіровоградська обл., 27613, Україна
Olexandriya branch of the Ukrainian Geographical Society; Velyka Severinka, Kirovograd district,
Kirovograd region, 27613, Ukraine

✉ А.О. Шевцов (A.A. Shevtsov), e-mail: anatoliy_shevtsov@ukr.net

Materials to ornithofauna of the Velyka Vys river valley (Kirovograd region). - A.A. Shevtsov, L.Yu. Balatsky, V.V. Duboviy. - *Avifauna of Ukraine*. 8. 2017. - The river is located in Central Ukraine, in the basin of South Bug. Data were collected during an expedition on 17–20.07.2017. Information about 15 bird species is presented. [Ukrainian].

Key words: fauna, distribution, ecology, breeding, number.

Представлені дані по 15 видах птахів, зібрані у 2017 р. в ході досліджень долини р. Велика Вись та навколишніх територій.

Ключові слова: фауна, поширення, екологія, гніздування, чисельність.

Матеріал для даного повідомлення зібраний 17–20.07.2017 р. під час велоекспедиції «Велика Вись – 2017». Вона була проведена вздовж русла річки від витoku до гирла. Витік р. Велика Вись знаходиться у днищі невеликого яру, який переходить у глибоку балку, що за 0,5 км на південний захід від с. Оникієве Маловисківського району, абсолютні відмітки витoku – 215 м н.р.м., гирла (північна частина с. Скалева Новоархангельського району) – 99,1 м н.р.м. У верхній та середній частинах долина річки характеризується значною заболоченістю заплави. Унаслідок злиття р. Велика Вись і р. Тікич утворюється р. Синюха (Кривульченко, 2011). Річка протікає по території Маловисківського, Новомиргородського і Новоархангельського районів Кіровоградської області. Загальна її протяжність становить 166 км. Згідно сучасної класифікації водотоків, р. Велика Вись належить до середніх за розмірами річок регіону.

Експедиція проходила за таким маршрутом: с. Оникієве – Оникієвський лісовий масив – с. Пасічне (колишнє Ленінське) – с. Велика Виска – с. Заріччя – с. Мар'янівка – с. Павлівка – с. Матусівка – с. Арсенівка – с. Веселівка – с. Могутнє (Кіровоградський район) – с. Каніж – с. Панчеве – с. Мартоноша – с. Костянтинівка – м. Новомиргород – с. Лікареве – с. Коробчине – с. Жовтневе – с. Лев-Балка – с. Петроострів – с. Надлак – с. Жеванівка – с. Кальниболота – с. Скалева – гирло р. Велика Вись. Загальна протяжність маршруту вздовж річки становить близько 200 км.

Попутно були обстежені декілька безіменних приток Великої Висі, окремі штучні, вододільні й байрачні ліси, цілинні балки, яри та ін. До статті увійшли дані про птахів, за якими в межах області нами ведеться регулярний моніторинг гніздової популяції (Шевцов, 1999, 2002, 2008, 2012), а також тих, що належать до регіонально рідкісних (Андрієнко та ін., 2008), і видів, що занесені до Червоної книги України (2009).

Норець малий (*Podiceps ruficollis*). Єдина пара птахів спостерігалася 17.07 на ставу в с. Арсенівка.

Норець великий (*P. cristatus*). Виявлений на всіх водосховищах і в гирлі річки. Всього було відмічено 8 виводків, із них у 5 було по двоє пташенят, у 3 – по троє.

Квак (*Nycticorax nycticorax*). Малочисельний вид регіону. По одній особині було виявлено 17.07 біля сіл Мартоноша й Павлівка, 3 особини зареєстровані 18.07 в сутінках біля с. Петроострів.

Чапля біла велика (*Egretta alba*). Протягом усього маршруту виявилася досить рідкісним видом. Великих скупчень не зареєстровано, траплялися переважно поодинокі птахи. Зустрічальність становила 0,3 ос./10 км русла річки.

Чапля сіра (*Ardea cinerea*). Більш чисельна, ніж попередній вид. Зустрічальність становила 0,7 ос./10 км русла річки.

Лелека білий (*Ciconia ciconia*). Всього у 2017 р. в долині р. Велика Вись нами виявлено 28 гнізд лелек. У Маловисківському, Кіровоградському і Новоархангельському районах знайдено по 3 гнізда, у Новомиргородському – 19. З них 22 (78,5%) були розташовані на вуличних стовпах ЛЕП, 1 (3,5%) на окремо встановленому залізобетонному стовпі, 4 (14,3%) на водонапірних баштах і одне гніздо, в с. Мар'янівка Маловисківського району, було влаштоване на верху цегляної димохідної труби котельні. Кількість пташенят удалося встановити в 14 (50,0%) гніздах. В одному з них було 1 пташеня, у 9 – по 2, в 4 – по 3, в середньому – $2,2 \pm 0,2$ пташеняти на успішну пару. На 8 (28,6%) гніздах спостерігалися сліди присутності дорослих птахів, але пташенята були відсутні. Ще 6 гнізд були скоріше за все не зайнятими, ознак перебування птахів на них не виявлено.

Причинами такої великої кількості пустих гнізд лелек у цьому році, можливо, є несприятливі метеорологічні умови. У кінці квітня було тривале похолодання з морозами і сніговим покривом до 10 см. А на початку липня долиною річки пронісся сильний ураган. За словами місцевих жителів, багато лелеченят гинули при падінні з гнізд.

Лебідь-шипун (*Cygnus olor*). Єдина гніздова пара з 8 молодими виявлена 17.07 на ставку в центрі с. Велика Виска.

Лунь очеретяний (*Circus aeruginosus*). Досить звичайний гніздовий вид у всьому басейні р. Велика Вись. Чисельність становить 1,3 ос./10 км русла. Враховуючи облікованих нами дорослих птахів і придатні для гніздування ділянки, загальну чисельність очеретяних лунів у долині р. Велика Вись (без приток) можна оцінити у 30–35 гніздових пар.

Канюк степовий (*Buteo rufinus*). 18.07 біля с. Мартоноша Новомиргородського району над полем достиглої пшениці полював один дорослий птах. У цьому місці раніше цей вид не відмічався (Стригунов и др., 2003; Стригунов та ін., 2008; Шевцов, 2008).

Орел-карлик (*Hieraetus pennatus*). 19.07 дорослий птах темної морфи полював над полями біля с. Іванівка Новоархангельського району.

Могильник (*Aquila heliaca*). 19.07 дорослий птах ширяв над с. Жеванівка Новоархангельського району. Його із криками атакував звичайний канюк (*Buteo buteo*).

Підсоколик великий (*Falco subbuteo*). Полюючого дорослого птаха відмічено 18.07 біля с. Мартоноша Новомиргородського району.

Лиска (*Fulica atra*). У невеликій кількості зустрічалася протягом усього маршруту. Найбільше скупчення зі 123 лисок різного віку спостерігалося 17.07 на мілководді ставка біля с. Арсенівка Новомиргородського району.

Чайка (*Vanellus vanellus*). Вид зареєстрований лише одного разу. 17.07 в околицях с. Мартоноша Новомиргородського району згряя із 35 особин прилетіла у вечірніх сутінках із полів на луки долини р. Велика Вись.

Крячок білокрилий (*Chlidonias leucopterus*). 18.07 чотирьох полюючих дорослих птахів зафіксовано над риборозплідним ставом у с. Мартоноша, 19.07 8 особин полювали над гирлом річки біля с. Скалева.

ЛІТЕРАТУРА

- Андрієнко Т.Л., Терешенко П.С., Клєстов М.Л. та ін. (2008): Заповідні куточки Кіровоградської землі. 2-е вид. Кіровоград: ТОВ «Імекс-ЛТД». 1-245.
- Кривульченко А.І. (2011): Водні об'єкти Кіровоградської області. Частина І. Словник водних об'єктів. Частина ІІ. Атлас гідрографічної мережі. Класифікатор водотоків. Водосховища. Кіровоград: Імекс-ЛТД. 1-356.
- Стригунов В.И., Милобог Ю.В., Ветров В.В. (2003): К вопросу о распространении и численности курганника (*Buteo rufinus*) в Украине. - Бранта. 6. 59-66.
- Стригунов В.И., Милобог Ю.В., Ветров В.В. (2008): Поширення канюка степового в Україні. - Знахідки тварин Червоної книги України. К. 367-372.
- Червона книга України. Тваринний світ / Ред. І.А. Акімов. К.: Глобалконсалтинг, 2009. 1-624.
- Шевцов А.О. (1999): Поширення та екологія сірої чаплі в Кіровоградській області. - Бранта. 2: 57-63.
- Шевцов А.О. (2002): Чисельність і деякі особливості екології білого лелеки в Олександрійському районі Кіровоградської області. - Беркут. 11 (2): 154-157.
- Шевцов А.О. (2008): Сучасний стан популяції канюка степового (*Buteo rufinus* (Cretzschm.)) у Кіровоградській області. - Новітні дослідження соколоподібних та сов. Мат-ли ІІІ Міжнар. наук. конфер. «Хижі птахи України», м. Кривий Ріг, 24–25 жовтня 2008 р. Кривий Ріг. 378-384.
- Шевцов А.А. (2012): Распределение, численность и биология обыкновенного канюка в Александрійском районе Кировоградской области. - Канюки Северной Евразии: распространение, состояние популяций, биология. Тр. VI Междунар. конф. по соколообразным и совам Сев. Евразии, г. Кривой Рог, 27–30 сентября 2012 г. Кривой Рог: ООО «Центр-Принт». 258-264.